

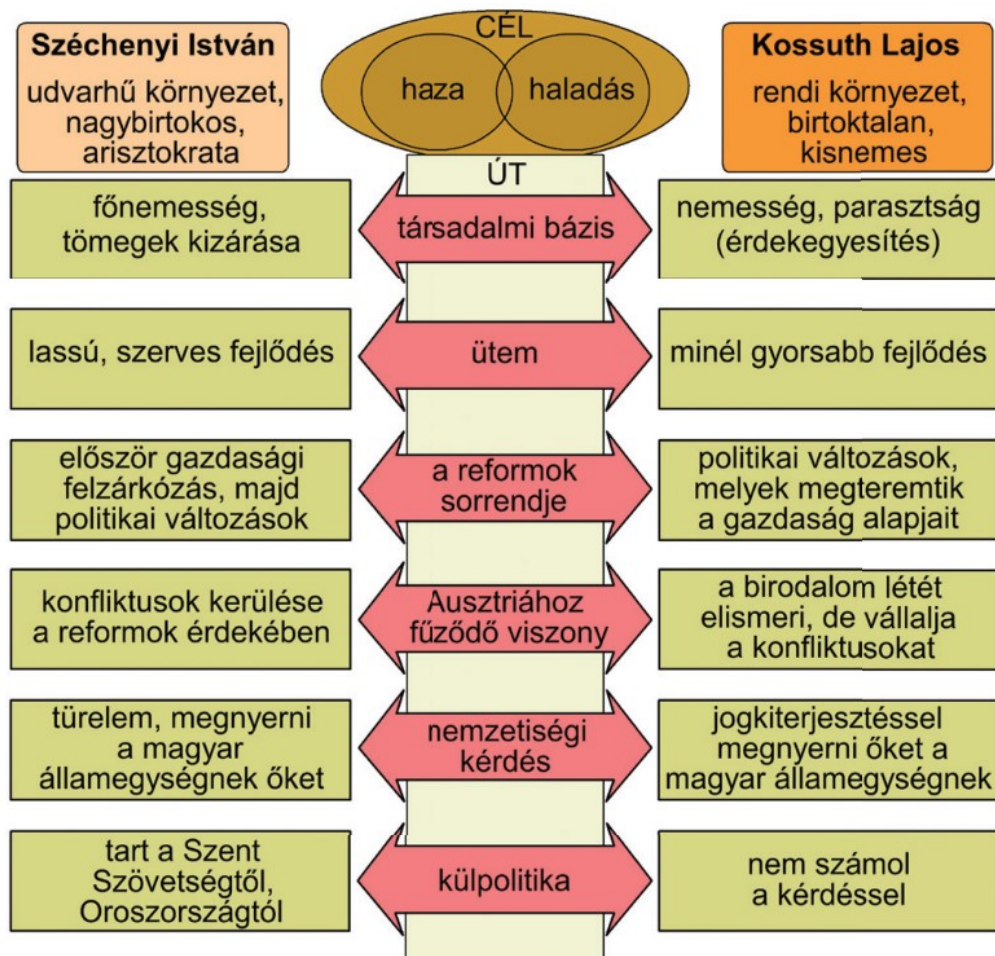
Széchenyi és Kossuth nézetei, programja a polgári átalakulásért

Miben tértek el nézeteik?

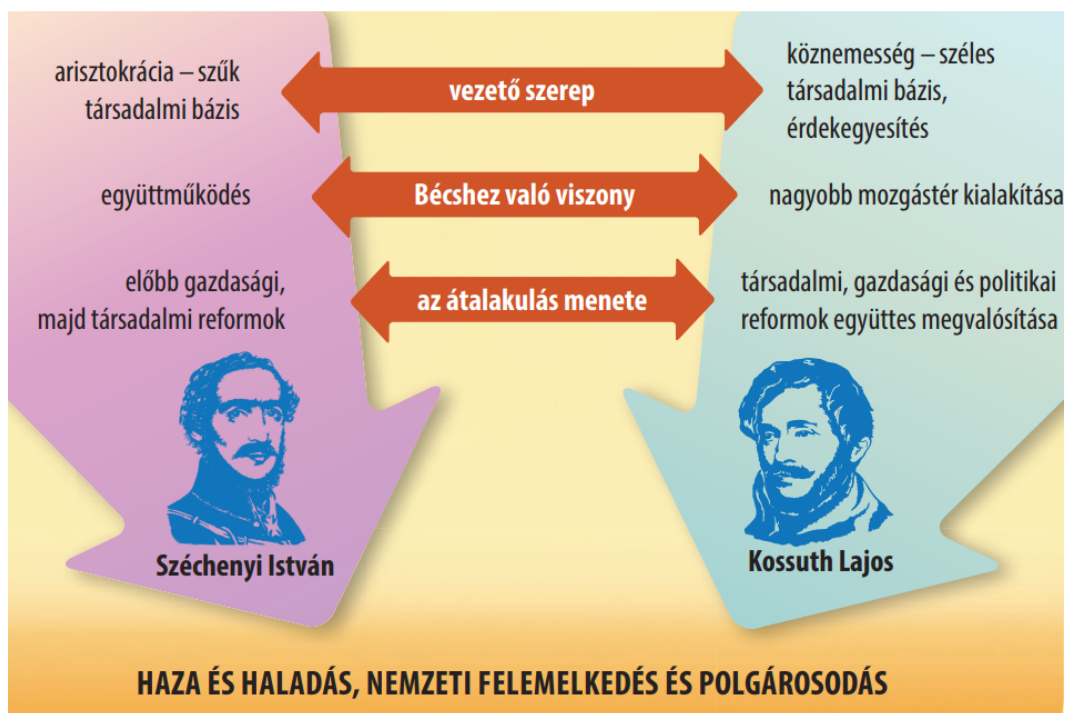
Történetírásunk az 1848-at megelőző két évtizedet, melyben a liberális nemesség a polgári átalakulásért és nemzeti felemelkedésért folytatott küzdelmet, **reformkornak** nevezi.

A reformkor mintegy két évtizede alatt a nemzeti megújulás és a polgári átalakulás („haza és haladás”) mellett egyaránt elkötelezett, az országért tenni akaró reformer politikusok között gyakorta erőteljes viták alakultak ki kevésbé a célok, mint inkább a politikai stratégia és módszerek tekintetében. Ezek közül a legnevezetesebb volt gróf Széchenyi István és Kossuth Lajos vitája. Az 1840-es évek elejére a Pesti Hírlap szerkesztőjeként Kossuth egyre inkább a reformtábor vezető személyiségévé vált, sokakat megnyerve a reformok ügyének. Széchenyi ugyanakkor elszigetelődött, ugyanis arisztokrataként nem találta a helyét a köznemesi politikusok által dominált reformtáborban. A gróf ellenérzéseinek 1841-ben egy éles hangú vitáiban (Kelet népe) adott hangot. Kettejük közötti ellentét alapvető eleme volt, hogy míg Széchenyi nyugat-dunántúli, udvarhű, katolikus, arisztokrata környezetből származott, addig Kossuth kelet-magyarországi, rendies, protestáns vármegyei környezetben nevelkedett – ez a különbség eleve adottá tette a szembenállást. Széchenyi hangsúlyozta: egyetért Kossuth elveivel és szándékaival, de elutasítja annak érzelmekre ható politizálását. Széchenyi szerint Kossuth „francia modora” az alsóbb néprétegek körében veszélyes gondolatokat szülhet, radikális programja eltaszíthatja a reformok gondolatával „barátkozó” főnemességet, és kiválthatja Bécs határozott ellenlépését. A mérsékelt reformok mellett kiálló Széchenyi úgy vélte, társadalmi reformokat csak a gazdasági megerősödés után lehetne életbe léptetni, és a Kossuth által sürgetett együttes átalakulás forradalmat hoz el.

Kossuth éles vitába került az általa „legnagyobb magyarnak” nevezett Széchenyivel. Megadva a grófnak a kellő tiszteletet, mégis több kérdésben ellenkező véleményének adott hangot. Kossuth – Wesselényi elképzelései nyomán – úgy látta, hogy az udvarral nem lehetséges a megegyezés, mert csak az erőteljes fellépés hatására hajlandók engedni. A reformtábor követeléseinek pedig a köznemesség tud kellő nyomatékot adni, nem pedig a jelentős részben elnémetesedett, udvarhű főnemesség, még akkor is, ha a köznemesi rendi ellenállás alkalmanként maradi célokat is kitűzött, és kevésbé volt kifinomult, mint az arisztokraták világa. A reformok ütemét és sorrendjét tekintve Kossuth úgy ítélte meg, hogy nincs idő a lassú, fokozatos átalakulásra, így a politikai és gazdasági reformokat egyszerre kell végrehajtani („menjünk, különben menettetünk”). A nézetkülönbség a reformellenzék gondolkodásmódját is befolyásolta, és Széchenyi politikai elszigetelődéséhez vezetett, aki a gyakorlati kérdések felé fordult (kormányzati szerepet vállalva a közlekedés fejlesztése terén), Kossuth pedig a reformtábor egyértelmű vezetőjévé vált. A reformer gróf nem politikai értékvilágát adta fel, hanem az általa elindított folyamatot féltette a szerinte túlzó követelésekkel előálló liberális köznemességtől.

Széchenyi István és Kossuth Lajos politikai nézetei és vitájuk mozgatórugói

Széchenyi István és Kossuth Lajos politikai nézetei és vitájuk mozgatórugói

A Kossuth–Széchenyi-vita érvei

Hogyan vitáztak a reformkori politikusaink és mik voltak a főbb ütközési pontjaik? Erre keressük a választ a negyvennyolcas forradalom százhetvennegyedik évfordulóján, ugyanis sok reformkori szempont releváns üzenetet hordoz a mai napig.

Az MCC Vitaakadémia kiemelt céljának tekinti a magyarországi vitakultúra fejlesztését, melyhez elengedhetetlen a korábbi, történeti tapasztalatok időről-időre történő felelevenítése. Március 15. erre ad alkalmat. 1848 emléke nem csak a magyar nép szabadság iránti olthatatlan vágyát és a vér nélküli forradalmat tükrözi, hanem a reformkor évtizedes vívmányait is. A magyarországi vitakultúra kibontakozásának egyik eklatáns példája Kossuth Lajos és Széchenyi István nyilvánosság előtt folytatott párbeszéde.

Kossuth Lajos közéleti szerepvállalása az országgyűlés 1832-es ülészakájával kezdődött, melynek második évétől *Országgyűlési Tudósítások* címen írt röpiratokkal igyekezett tájékoztatni a politika iránt érdeklődő közönséget. Írásaiban a széles társadalmi rétegek problémáit ismertette, illetve az ezek enyhítésére szánt reformjavaslatokat fejtette ki. Ezzel szemben Széchenyi István a főrendiház tagjaként elsősorban a nagybirtokos arisztokrácia szempontjain keresztül tudta értelmezni a helyzetet. Legfontosabb munkái közé tartozik a *Hitel* (1830), *Világ* (1831) és *Stádium* (1833), melyekben a kíváncsú reformokat és ezek megvalósítását taglalta. Az őt ért kritikákat, illetve az erre adott válaszokat az utóbbi két kötetben foglalta össze.

A két államférfi közötti vita nem arról szólt, hogy „mit” szeretnének elérni, hanem hogy „hogyan” kívánják a szóban forgó célt megvalósítani.

Magyarország társadalmi és gazdasági modernizálásának szükségessége ugyanis nem volt kérdés egyikőjük számára sem. A problémát sokkal inkább az jelentette, hogy milyen eszközökkel, milyen gyorsan és milyen sorrendben kell végrehajtani a megújulást szolgáló reformokat. 1841 elejétől kezdve Kossuth a *Pesti Hírlap* szerkesztőjeként írt először kritikát Széchenyi korábbi műveiről. Beköszöntő cikkében az akkori Magyarország társadalmi problémáinak bemutatására törekedett, bírálva Széchenyinek a megvalósításra vonatkozó javaslatait. Kossuth igyekezett a társadalomban uralkodó szélsőséges elmaradottságra, nyomorra és igazságtalanságokra reflektálni, ezzel is rámutatva a feudális Magyarország fenntarthatatlanságára. Széchenyi, a baráti köréből érkező javaslatok ellenére, a *Kelet Népe* című könyvében válaszolt Kossuth bírálatára. A gróf elsősorban azzal érvelt, hogy kritizálója nem kínál valós alternatívát. Szerinte Kossuth úgy akarja megvalósítani az elképzeléseit, hogy azok közben veszélyt jelentenek a fennálló rendre. Széchenyi a forradalmi hangulat szításában látta a legnagyobb veszélyt. Szerinte a reformokat csak felülről érkező (az arisztokrácia által kezdeményezett) békés eszközökkel lehet végigvinni, melyekkel összeegyeztethetetlen a forradalom. Kossuth azonban sikeresen ki tudott térni a gróf által felhozott vádak elől, tekintve, hogy azok nem cáfolták a szerkesztő által hangoztatott elveket. Ennek megfelelően Széchenyi a közvélemény szemében inkább béke-, mint reformpárti álláspontot képviselt. A két politikus között zajló nyilvános sajtóvitában a kortársak többsége inkább Kossuthnak adott igazat. Ezt követően a szerkesztő pozíciói tudtak igazán megerősödni, lehetővé téve, hogy az általa vezetett lap váljék a reformmozgalom programadó-jává. Bár Kossuth és Széchenyi is a liberális eszmekörökhöz tartozott, kettőjük közül az előbbi nyitott volt bizonyos demokratikus elvek irányába is.

Kossuth elutasította Széchenyi azon arisztokráciára hagyatkozó megközelítését, mely szerint a főnemességre hárul a feladat, hogy megvalósítsák a reformokat.

Szerinte sokkal jelentősebb szerepet kell biztosítani a köznemesség és a megyei vezetőrétegek számára. Elképzelése szerint a nemesi vármegyék önkormányzatisága kellő autonómiát

biztosít a reformok helyi megvalósítására, még azok országos szintű megtárgyalása előtt. A megyei közgyűlések pedig lehetőséget nyújthatnak a “nemtelen” gazdag- és középparasztok számára is, hogy hallassák a hangjukat. Így Kossuth értelmezésében akár egy helyi szintű polgári alkotmányosság is képes lenne létrejönni, mely szerinte az országos átalakulás motorjaként szolgálna.

Kossuth követeléseinek egyik központi eleme a szabad föld volt. Széchenyi elképzeléseivel összhangban az ősiség mielőbbi eltörlése mellett érvelt. Kossuth azonban nem a földesúr és a jobbágy közötti kölcsönös megállapodásra bízta volna az örökváltság kérdését, hanem az államra. Ennek megvalósításához törvényi erővel kellett volna kötelezni a földesurakat az örökváltság elfogadására. Az 1840-es évek elejére ismerte fel Kossuth, hogy a kötelező örökváltság (mely állami kárpótlást is előirányozott volna a nemesség számára) megkerülhetetlenül előfeltételezi a közteherviselésen alapuló adózást.

A modernizálódó gazdaságokban kulcsfontosságú a városok fejlettsége. Kossuth jelentős szerepet töltött be a szabad királyi városok országgyűlési képviselőjének átalakításában és indítványozta, hogy az alsótáblán egy helyett tizenhat szavazat jusson nekik. Kezdetben a birodalmon belüli széles önkormányzatisággal képzelte el Magyarország jövőjét, majd az 1834-ben létrejött német vámszövetség ébresztette rá arra, hogy a gazdasági fejlődést csak szigorú védővám politikával lehet elérni.

Kossuth valamennyi reformjavaslata a politikai és társadalmi átalakulást sürgette, annak érdekében, hogy minél hamarabb el lehessen indítani a már polgári keretek között működő gazdasági növekedést. Meglátása szerint ha nincsenek meg a megfelelő politikai intézmények, akkor nem lehet biztosítani az ipari fejlődést. Ráadásul ennek a jövőbeli iparnak Bécsből függetlenül is kell működnie. Ennek megfelelően Kossuth a későbbi magyarországi vasútrendszert, Széchenyivel ellentétben, nem a Bécshez sokkal szervezettebben kötődő Pest-Buda központtal képzelte el. Egy osztrák kereskedelmi igényektől függetlenebb, a világra nyitottabb, tengeri kikötővel rendelkező gazdasági centrum létrehozására alapozta a jövő vasúthálózatát. Szerinte Fiume sikeresen elláthatta volna ezt a funkciót. Ezzel együtt is kiemelt szerep juthatott volna kulturálisan és politikailag is Pest-Budának, mely gazdasági értelemben egyaránt kiemelkedő tranzitútvonalként funkcionálhatott volna. Kossuth javaslata szerint csupán azt az állapotot kell elkerülni, hogy nagy fejpályaudvarok jöjjenek létre az ország középpontjában, ahol minden egy helyen fut össze.

Széchenyi viszont a Kossuth-tal folytatott sajtóvitát követően fokozatosan elszigetelődött. Bár Magyarország jövőjét birodalmi keretek között képzelte el, és nem volt kérdés a császárhoz való lojalitása, nem tudott eredményesen lobbizni a bécsi kormányzatnál a reformok ügyében. Ennek elsődleges oka az volt, hogy nyíltan liberális elveket fogalmazott meg és igyekezett egy középutas centripártot létrehozni Deák és Batthyány közreműködésével. Az utóbbiak viszont nem mutattak hajlandóságot a gróffal való nyílt együttműködésre. Széchenyi a magyar liberális táboron belül is eltávolodott a főszólamtól és egyfajta politikai senkiföldjére került, miután a magyar nacionalizmust népszerűsítő Kossuthot élesen bírálta a nemzetiségek jogainak háttérbe szorításáért. A gróf Kossuthhoz hasonlóan az angol típusú polgári alkotmányosság és a modern nemzetgazdaság híve volt. A fejlett ipari országok soraiba való felzárkózást azonban előrébb való célnak tekintette, mint a politikai rendszer átalakítását.

Szerinte ahhoz, hogy működni tudjon egy megreformált politikai struktúra, először meg kell teremteni az ehhez szükséges feltételeket gazdaságilag.

Ebben a megközelítésben a politika a gazdaság eredője. Vagy másként fogalmazva a gazdasági fejlődés elől elhárított akadályok előbb vagy utóbb automatikusan áttérjednek a társadalomra is, végül pedig a politikai rendszerre. Egy egyszerű példával szemléltetve, ha

eltörlik az ősiséget, akkor lehetővé válik a jelzálog alapú hitelfelvétel. Ezzel modernizálni lehet a nagybirtokokat, először importált gépekkel. A mezőgazdasági gépekre való kereslet viszont óhatatlanul fellendíti a hazai ipari termelést, mely az urbanizáció gyorsulását fogja okozni. Az urbanizáció pedig a városi lakosság, azaz a polgárság rétegeinek szélesedését idézi elő, mely végsősoron a polgári alkotmányosság legfőbb bázisa. Ezt követően a polgárok már eredményesen és indokoltan tudnak fellépni a képviseleti rendszer bevezetéséért. Széchenyi a politikai rendszer átalakulását tehát egy organikus, gazdasági körülmények által indukált lassú, akár évtizedekig is húzódó folyamatnak látta.

Széchenyi tehát a gazdasági szempontok mentén, a felülről érkező kezdeményezéseket részesítette előnyben, míg Kossuth a politikai megfontolásokat helyezte előtérbe egy sokkal gyorsabb átmenetet sürgetve. A két államférfi közötti vita a következő évszázadokban is meghatározó jelentőséggel bírt, melyben sok esetben állást foglaltak az eljövendő korszakok politikai rendszerei is. Vitájuk és érveik máig aktuálisak társadalmi folyamataink megértéséhez.

Forrás:

Történelem tankönyv. 10. osztály, OH.

<https://corvinak.hu/velemeney/2022/03/21/a-kossuth-szechenyi-vita-ervei>